

บทที่ 1

บทนำ

สภาพทั่วไปและความสำคัญของปัญหา

ตั้งแต่มีการปฏิรูปทางการเมืองในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เป็นต้นมา ได้เริ่มมีกระแสการเรียกร้องให้มีการปกครองแบบรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีการเคลื่อนไหวโดยกลุ่มเจ้านายและข้าราชการที่ได้รับการศึกษาจากตะวันตก และได้มีการกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103¹ (มกราคม 2428) จากเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีรัฐธรรมนูญมิชกานีเกิดขึ้นโดย "ตัวเจ้านายและขุนนาง" แต่เกิดจาก "ความคิดของเจ้านายและขุนนาง" ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเรียกร้องรัฐธรรมนูญและการปกครองแบบประชาธิปไตยเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ยังอยู่ในขอบเขตของผู้มีการศึกษาบางกลุ่มบางพวกเท่านั้น ไม่ได้ขยายตัวไปถึงประชาชนแต่อย่างใด² และในที่สุดเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยรูปแบบครั้งสำคัญซึ่งเกิดจากการปฏิวัติจากเบื้องบน คือ นายทหารและข้าราชการปัญญาชน³ จนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ก็เกิดจากการนำ

¹ลิจิต ชีรเวคิน, วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), หน้า 111-114.

²สุจิต บุญบงการ, การพัฒนาทางการเมืองของไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 4.

³วิทยากร เชียงกุล, รัฐประหารเมืองไทย (กรุงเทพฯ : สารมวลชน, 2535), หน้า 4.

ของกลุ่มนิสิตนักศึกษาปัญญาชนและนักวิชาการอีกเช่นกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การกำเนิดของแนวคิดแบบประชาธิปไตยนั้น (จะคิดถูกหรือผิดเป็นอีกประเด็น) เกิดในหมู่ปัญญาชนทั้งสิ้น ปัญญาชนก่อเกิดความคิดนี้อย่างไรคงเป็นคำถามที่ตอบได้ยาก และถ้าจะตอบให้ง่ายและไม่ลึกซึ้งก็คือ ปัญญาชนเหล่านั้นล้วนแล้วแต่ได้รับ "การศึกษา" ทั้งสิ้น จะได้รับการศึกษาจากในประเทศหรือต่างประเทศก็แล้วแต่ และจากความง่ายในการตอบนี้เองจึงนำไปสู่นโยบายเริ่มแรกแบบง่าย ๆ ของรัฐบาลในระบอบรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ หลัก 6 ประการของคณะราษฎร ซึ่งกล่าวไว้ว่า "6. จะต้องให้การศึกษอย่างเต็มที่แก่ราษฎร"⁴

แต่การเมืองของไทยนับตั้งแต่บัดนั้นมากกลับล้มลุกคลุกคลานไม่สามารถสร้างสรรค์ความเป็นประชาธิปไตยได้อย่างเต็มที่ ที่กล่าวเช่นนี้มีได้หมายความว่าการศึกษาจะนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงได้โดยลพียง และการกล่าวเช่นที่ว่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมั่นในพลังของการศึกษาที่จะบันดาลให้เกิดสิ่งใด ๆ ขึ้น จริงอยู่ในระดับปัจเจกบุคคลนั้นเราพอที่จะมองเห็นผลของการศึกษาที่ทําให้ปัจเจกบุคคลเหล่านั้นประสบความสำเร็จหรือบรรลุผลอย่างใดอย่างหนึ่ง และโดยในระดับสังคมก็เชื่อกันว่าการศึกษา มีบทบาทหรือพลังในการพัฒนาทางการเมืองหรือระบบอื่น ๆ ให้แก่สังคมได้ แต่นั่นเป็นการมองการศึกษาในด้านเดียวและขาดความสัมพันธ์กับระบบอื่น ๆ ในลักษณะปฏิสัมพันธ์ เช่น ผู้ที่จัดการศึกษาคือใคร จัดอย่างไร มีการควบคุมทิศทางอย่างไร อันเป็นการมองการศึกษาในอีกแง่มุมหนึ่ง ซึ่งถ้าจะวิเคราะห์ลงไปแล้วในเชิงอำนาจการศึกษาน่าจะตกอยู่ในมือของผู้ที่มีอำนาจสูงสุด (ในแต่ละระบบการเมืองจะมีผู้ที่มีอำนาจสูงสุดแตกต่างกันไป) เพราะฉะนั้นการศึกษาจึงเกี่ยวข้องกับอำนาจ กล่าวคือ การได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ และการรักษาไว้ซึ่งอำนาจด้วย โดยธรรมชาติการศึกษาจึงทําหน้าที่จัดสรรหรือคัดเลือกสมาชิกของสังคมหรือวิธีการต่าง ๆ ที่เกิดประโยชน์สูงสุด (allocation function) ทําหน้าที่ให้ความชอบธรรม (legitimization function) และทําหน้าที่อบรมกล่อมเกลาสมาชิกของสังคม

⁴สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รวมคำแถลงนโยบายรัฐบาลและรายชื่อคณะรัฐมนตรี
คณะที่ 1-43, หน้า 1. (อட்சาเนา)

(socialization of cultural transmission function)⁵

การศึกษาถูกใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญหนึ่งในทางการเมือง โดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตยนั้นเชื่อในเรื่องของหลักความสามารถ เชื่อในหลักเหตุผล สติปัญญาของมนุษย์ เพราะฉะนั้นการศึกษาจะเป็นตัวช่วยให้เกิดภาวะดังกล่าวได้ แต่ถ้ามองการศึกษาที่มีปฏิสัมพันธ์กับระบบอื่น ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว คือ ทิศทางการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างไร ยิ่งทำให้คำตอบที่ได้ยุ่งยากและซับซ้อนขึ้นไปอีก และการหาคำตอบนั้นย่อมต้องไปเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในการใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยนี้ผู้ปกครองน่าจะมองเห็นเป็นมรรควิธีมานานแล้ว ถ้าว่ากันโดยเรื่องการวางนโยบาย จุดที่การปกครองตั้งแต่สมัยคณะราษฎรเป็นต้นมาล้มเหลว ก็คือ การไม่ปฏิวัติระบบราชการและกองทัพให้เป็นประชาธิปไตยมากพอทั้งในด้านองค์กรและความคิด รวมทั้งไม่ปฏิวัติทางการศึกษาเพื่อเปลี่ยนแปลงความคิด⁶ เพราะฉะนั้นจึงเป็นดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า เป็นการกำหนดนโยบายขึ้นง่าย ๆ มากกว่าที่จะมองเห็นมรรควิธีอย่างเข้าใจ และนั่นย่อมแสดงให้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยของกลุ่มคนเหล่านั้น รวมทั้งวิธีการในการปกครองย่อมแสดงให้เห็นถึงสภาพจิตใจที่เป็นฐานของความคิดและการกระทำนั้นด้วย การเยอหยิ่งทะนงตนในเกียรติหรือศักดิ์ศรี หรือแม้แต่การอ้างความเป็นชาตินิยมขึ้นบังหน้า ทั้ง ๆ ที่นำความคิดจากตะวันตกมาปกครองนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยมีพระราชบันทึกว่า "การเอาอย่างต่างประเทศโดยไม่คิดนั้นไม่ดีแน่ แต่เมื่อคิดแล้วเห็นว่าเป็นส่วนที่จะนำมาพัฒนาได้แล้วไม่กล้าทำเพราะเกรงว่าจะเป็นการเอาอย่างเขา ก็

⁵อุทัย คุลยเกษม, "เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและขีดจำกัดของระบบการศึกษาในการเปลี่ยนแปลงสังคม," วารสารการศึกษาแห่งชาติ 17 (สิงหาคม - กันยายน 2526): 14-17.

⁶วิทยากร เชียงกุล, รัฐประหารเมืองไทย, หน้า 13-14.

ไม่ดีเหมือนกัน" ⁷

และถ้าจะกล่าวในแง่ของการศึกษานั้น ครูเทพได้หยิบยกเอาภพิตของกวีโบราณจีน ตักเตือนไว้อย่างน่าฟังว่า

... อย่าสร้างยักษ์สร้างเทวดาอีกเลย จงพยายามยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้นเถิด . . . การศึกษาสร้างผู้วิเศษ ๆ จงคนจึงเป็นจำนวนมากอย่างนายโรคมัลตันผู้รุ่งโรจน์ของเขา ทำอุปสรรคในแก่รัฐบาล รัฐบาลหมายดีจะให้อิสระภาพ แต่ไม่ค่อยฝึกหัดใบที่ละน้อย ๆ จนทำตัวเอง จะได้ปล่อยบังเหียนให้ทั้งหมด ด้วยปล่อยที่เดียวกลัวหกล้ม เพราะวิธีการปกครองอย่างใหม่ที่เป็นทานองประชาธิปไตย ไม่ใช่วิธีราชสีห์ปกครองระบอบ... ⁸

เมื่อเหตุการณ์ได้ดำเนินมาถึงช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ดูเหมือนจะเป็นช่วงเดียวที่เราสามารถตรวจสอบหรือเห็นเนื้อหาของการศึกษาได้ใกล้เคียงที่สุด และสามารถแสดงความคิดเห็นตลอดจนเกิดการเคลื่อนไหวที่เป็นรูปธรรมขึ้นหลายกรณี แต่ภายหลังเหตุการณ์ดังกล่าว ความสนใจใส่ใจในเรื่องการศึกษากลับดูเบาและไม่ได้รับการพูดถึง จะเป็นด้วยเหตุผลที่ว่าเราพอใจการศึกษาของเราแล้วหรือเราต้องการแรงกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหว (movement) แบบในครั้งนั้น

⁷ นงนารถ เดชมรงค์, แนวคิดทางการศึกษาของ ศ.มล.ปิ่น มาลากุล รายงานผลการวิจัยทุนวิจัยเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528, หน้า 59-60. (อัคราเนนา)

⁸ ครูเทพ (นามแฝง), "จดหมายครูเทพ (แสดงความคิดเห็นพื่อถึงเรื่องคดีการศึกษาแผนปัจจุบัน)," เสนาศึกษา 2 (กรกฎาคม 2467): 39. อ้างถึงใน เสน่ห์ จามริก, การเมืองกับการศึกษาของไทย (กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 2523), หน้า 71.

ปัญหาการวิจัย

ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีกระแสเรียกร้องประชาธิปไตยอยู่โดยทั่วไปไม่ว่า วงการใด ซึ่งน่าจะหมายถึงวงการศึกษาด้วย ในการวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาผลกระทบที่มีผลต่อการ ศึกษาและการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในระดับนโยบายว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ยิ่งถ้า มีความคิดพื้นฐานว่าการเมืองนั้นใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือแล้ว ยิ่งนำติดตามว่านโยบายการ ศึกษาตามกระแสเรียกร้องและภายหลังกระแสเรียกร้องนั้นได้ทำหน้าที่เพื่อตอบสนองทางการเมือง ตามระบอบประชาธิปไตยอย่างไร การริเริ่มและสานต่อทางการศึกษาจะได้รับการเอาใจใส่ดูแล หรือแม้กระทั่งเป็นความคิดที่เกิดขึ้นจากผู้ปกครองเองหรือไม่

การวางรากฐานทางประชาธิปไตยนั้นสามารถทำได้โดยการให้ความรู้ความเข้าใจและ ถ้าจะให้ เป็นผลดีควรที่จะทำเสียตั้งแต่ต้น เช่น เมื่อมีการนำความคิดนี้มาใช้ก็ควรตระเตรียมองค์ ประกอบต่าง ๆ ไว้พร้อมเสียก่อนโดยมิใช่เปลี่ยนแปลงโดยกระทันหัน การวางนโยบายการ ศึกษาที่ เช่นกันควรที่จะได้มีการตระเตรียมและนำออกใช้แบบค่อยเป็นค่อยไป เคารพทั้งความคิด ของผู้ให้และผู้รับผลจากนโยบายนั้น เพราะการศึกษาเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนเป็นเรื่องของความ คิด แต่เรื่องทางการเมืองกลับไม่เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนไม่เป็นเรื่องของความคิดโดยเฉพาะ ผู้ปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา จึงสามารถที่จะพลิกผันเปลี่ยนแปลงใด ๆ ได้อย่างฉับ พลันโดยปราศจากการเคารพความคิดของผู้ให้และผู้รับขาดความละเอียดอ่อนและทำลายความคิด ของประชาชนที่ยังไม่สามารถปรับตัวได้เนื่องจากช่องว่างทางความคิด จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ว่าการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการศึกษานั้นมีวิธีการอย่างไร เพื่อที่จะเคารพความคิดของผู้ให้ และผู้รับในภายหลังเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงครั้งนั้น

และเช่นกันการวางรากฐานทางประชาธิปไตยนั้นสามารถทำได้โดยการให้ความรู้ความ เข้าใจ และถ้าจะให้ เป็นผลดีควรที่จะทำเสียตั้งแต่ต้น พิจารณาในแง่ตัวบุคคลก็คือการให้ความ รู้ความเข้าใจหรือการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง (political socialization) แต่ สมาชิกตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเยาว์ ยิ่งกระแสภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีความเข้มข้นสูง การอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองนั้นมีความเข้มข้นสูงตามขึ้นไปหรือไม่และเน้นที่จุดใด นโยบาย ทางการศึกษานั้นให้ความสำคัญกับเด็กหรือเยาวชนในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาโดยเฉพาะในระยะ

หัวเลี้ยวหัวต่อ คือ ระดับมัธยมศึกษา ที่จะก้าวไปยังอุดมศึกษาซึ่งมีบทบาทในการเรียกร้องในครั้งนั้นอย่างไร และที่สำคัญคือการเมืองนั้นได้ใช้การศึกษาเพื่อเตรียมสมาชิกให้สอดคล้องกับระบบแต่ละไหน ยิ่งเด็กหรือเยาวชนในช่วงระดับมัธยมศึกษาเป็นช่วงที่เข้าใกล้อายุ 18 ปีด้วยแล้วยิ่งสอดคล้องกับนโยบายให้เด็กอายุ 18 ปีมีสิทธิเลือกตั้งได้ตามกฎหมาย ซึ่งเป็นนโยบายที่กำลังจะเป็นรูปธรรมในอีกไม่ช้าในอนาคตนี้ รัฐได้ให้ความรู้แก่เยาวชนโดยผ่านนโยบายการศึกษาสู่หลักสูตรเพื่อการอบรมกล่อมเกลากองการเมืองอย่างไร เพราะภายหลังจากยุคประชาธิปไตยแบ่งบานได้ผ่านสภาพทางการเมืองได้กลับเข้าสู่รอยเดิม แม้ความเข้มข้นจะไม่เท่ากับก่อนหน้าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

จากปัญหาการวิจัย ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อให้เห็นถึงที่มาและวัตถุประสงค์ของนโยบายการศึกษา หลักสูตร และการอบรมกล่อมเกลากองการเมือง อันเป็นเครื่องมือของรัฐในการอบรมกล่อมเกลากองการเมือง ในช่วง พ.ศ. 2520-2537
2. เพื่อให้ทราบถึงเนื้อหา ความคิด หรืออุดมการณ์ที่รัฐมุ่งถ่ายทอดจากนโยบายการศึกษา หลักสูตร และการอบรมกล่อมเกลากองการเมือง ในช่วงดังกล่าว
3. เพื่อพิจารณาถึงความสอดคล้องระหว่าง เนื้อหา ความคิดหรืออุดมการณ์ที่ถ่ายทอดกับความเป็นจริงทางการเมือง

สมมุติฐานในการวิจัย

ผู้วิจัยมีสมมุติฐานว่า

1. การเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการศึกษา หลักสูตร และการอบรมกล่อมเกลากองการเมืองในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนั้นมิได้เกิดจากผู้มีอำนาจสั่งการ (dictate) ให้เปลี่ยนแปลงแต่เป็นการเปลี่ยนโดยบุคคลบางคน บางกลุ่ม ที่ไม่เกี่ยวข้องกับคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลง

2. ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงนโยบายการศึกษา หลักสูตร และการอบรมกลุ่ม
 เกลาทางการเมืองเป็นไปแบบค่อยเป็นค่อยไป มิได้เปลี่ยนแปลงโดยปริยายตามเหตุการณ์บ้าน
 เมือง
3. ในการอบรมกลุ่มเกลาทางการเมืองในระดับมัธยมศึกษาตั้งแต่ 2520-2537 นั้น
 มีเนื้อหาทางการเมืองน้อยกว่าเนื้อหาทางเศรษฐกิจและสังคม
4. การอบรมกลุ่มเกลาทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในระดับระบบการ
 เมืองมีมากกว่าระดับอุดมคติและระดับวิถีชีวิต

วิธีการศึกษา

ในการวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (documentary research) ในบทที่ 3 โดยค้นหาข้อมูลจากห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ห้องสมุดกระทรวงศึกษาธิการ เอกสารจากกรมวิชาการ (ท้องฟ้าจำลอง) สถาบันวิทยบริการ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์และคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วารสาร และบทความตลอดจนข่าวจากหน้าหนังสือพิมพ์จากหอสมุดแห่งชาติและหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร แล้วนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณาวิเคราะห์ (descriptive analysis) และสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงการศึกษานในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาก่อน พ.ศ. 2520 ส่วนในบทที่ 4 ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบเรียนสังคมศึกษา ซึ่งเก็บไว้ที่ห้องเก็บแบบเรียนกรมวิชาการและห้องเก็บแบบเรียนคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมทั้งการหยิบยืมจากผู้ที่กำลังใช้ศึกษาในระดับมัธยมศึกษา โดยอาศัยรูปแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากแบบเรียนสังคมศึกษาตามหลักสูตรภาคบังคับ และเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนมากขึ้นจึงเปรียบเทียบแบบเรียนสังคมศึกษา ระหว่าง แบบเรียนสังคมศึกษาตามหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย หมวดวิชาสังคมศึกษา พุทธศักราช 2520, และแบบเรียนสังคมศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (รวมทั้งหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ฉบับปรับปรุง 2533 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย 2524 ฉบับปรับปรุง 2533)

โดยสมมุติฐานที่ 3 นั้นจะทำการวิเคราะห์เนื้อหาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จากหนังสือแบบเรียน ด้วยวิธีการนับหน้าของเนื้อหาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในที่มีข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับตัวแปรในสมมุติฐานนี้ว่า

- การเมือง หมายถึง เรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจในการปกครอง เช่น ความสงบเรียบร้อย ลัทธิการเมือง รูปแบบการเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศ การทำสงคราม การทหาร ความมั่นคง กฎหมาย ฯลฯ และโครงสร้างตลอดจน สถาบันตามรูปแบบนั้น ๆ

- เศรษฐกิจ หมายถึง เรื่องที่เกี่ยวกับปากท้อง การยังชีพ กระบวนการที่ทำให้ เกิดสินค้าและบริการ การผลิต การบริโภค การจำหน่าย การตลาด แรงงาน การเงิน การคลัง ลัทธิทางเศรษฐกิจ โครงสร้างและสถาบันตามรูปแบบนั้น ๆ

- สังคม หมายถึง เรื่องลักษณะความสัมพันธ์หรือสภาพการณ์ที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ทางเชื้อสาย จิตใจ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี วิถีชีวิต วัฒนธรรม ศาสนา อาชีพ การศึกษา รวมทั้งสภาพความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ ภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนถึงสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้น วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และหมายรวมถึงโครงสร้าง และสถาบันตามรูปแบบดังกล่าว

จากนั้นจึงแสดงผลการวิเคราะห์ด้วยตาราง ในกรณีที่มีเนื้อหาที่มีการคาบเกี่ยวกัน กล่าว คือ ในหน้าที่มีเนื้อหามากกว่า 2 มิติ เช่น การเมืองและเศรษฐกิจ ก็จะใช้วิธีนับบรรทัด ถ้า มิติใดมีจำนวนบรรทัดเกินครึ่งหน้านั้นถือเป็นมิตินั้น หรือกรณีมีจำนวนบรรทัดเท่ากันก็จะดูหัวข้อ ชื่อบท จุดประสงค์รายวิชาเป็นเกณฑ์ ซึ่งตารางที่ใช้มีลักษณะ ดังตัวอย่าง

ตารางที่ ... แสดงการวิเคราะห์เนื้อหาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จาก ...
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ...

มิติ \ ความถี่	หน้า	ร้อยละ
การเมือง		
เศรษฐกิจ		
สังคม		
รวม		

และในสมมุติฐานที่ 4 จะใช้การวิเคราะห์เนื้อหาการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง ตามระบอบประชาธิปไตยในระดับอุดมคติ และระบบการเมือง โดยการนับความถี่ อาทิ คำ ข้อความ รูปภาพ ตาราง ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองแบบประชาธิปไตย จากนั้นจึงแสดงผลการวิเคราะห์ลงในตาราง ดังตัวอย่าง

ตารางที่ ... แสดงการวิเคราะห์เนื้อหาการอบรมกลุ่มกลางทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในระดับอุดมคติ ระบบการเมือง และวิถีชีวิตจาก ... ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ...

ระดับของประชาธิปไตย	ความถี่	หน้า	รูป	ร้อยละ
อุดมคติ				
ระบบการเมือง				
วิถีชีวิต				
รวม				

และเพื่อการเปรียบเทียบจึงทำการวิเคราะห์แบบเรียนทั้งหมดมาเปรียบเทียบผลลงในตารางตอนท้ายของบทวิจัยอีกทีหนึ่ง กล่าวคือ นำค่าความถี่ (ที่คิดเป็นร้อยละ) ของแต่ละหลักสูตร (ม.1 - ม.5 หรือ ม.6) มาแสดงในตารางโดยคำนึงถึงระยะเวลาที่ใช้แบบเรียนนั้น ๆ ในแต่ละปี พ.ศ. ตามคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการใช้หลักสูตรนั้น ๆ

ซึ่งขอทำความเข้าใจตัวแปรสมมุติฐานข้างต้นกล่าวคือ ในการทำความเข้าใจความหมายของคำว่า "ประชาธิปไตย" ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ในทัศนะที่แตกต่างกันเช่น⁹

⁹สมศักดิ์ เกี้ยวกิ่งแก้ว, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐศาสตร์ (กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์, 2525), หน้า 113.

- การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน
- การปกครองที่รัฐบาลมีอำนาจน้อยที่สุด คือ รัฐบาลที่ดีที่สุด
- การปกครองโดยเสียงข้างมากโดยยังยอมรับเสียงของคนส่วนน้อย
- การปกครองโดยยึดหลักนิติธรรม
- การปกครองที่ถือว่าเสียงประชาชนคือเสียงสวรรค์
- การปกครองที่เน้นในเรื่องความเสมอภาคโดยเปิดโอกาสให้ทุกคนเป็นผู้นำโดยทัดเทียมกัน เป็นต้น

แต่ความหมายต่าง ๆ ของประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นภายหลังจากนั้น อาจแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ¹⁰

1. ความหมายอย่างแคบ ถือว่าประชาธิปไตยเป็นเพียงรูปการปกครองแบบหนึ่งเท่านั้น แต่มีลักษณะพิเศษ คือ ประชาชนในแต่ละประเทศมีสิทธิ อำนาจ และโอกาสที่จะเข้าควบคุมกิจการทางการเมืองของชาติ หรือพูดง่ายเข้าก็คือ ประชาชนมีอำนาจปกครองตนเอง

2. ความหมายอย่างกว้าง คือ ประชาธิปไตยไม่ควรจะมีความหมายเพียงเท่าที่กล่าวข้างต้น แต่น่าจะหมายถึงปรัชญาของสังคมมนุษย์ หรือวิถีชีวิตที่ยึดถือ อุดมคติ และหลักการบางประการที่กำหนดแบบแผนแห่งพฤติกรรมระหว่างมนุษย์ในสังคม ในกิจการทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ความหมายประเภทหลังนี้ มุ่งถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในแบบของประชาธิปไตย เช่น ในกิจการทางการเมืองก็ต้องการให้ประชาชนมีเสรีภาพในการประกอบการทางเศรษฐกิจ หรือมิฉะนั้นก็ให้บุคคลได้รับหลักประกันในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ หรือได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในด้านสังคมก็ต้องการให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมทางสังคม เป็นต้น

ตามความหมายข้างต้นจะเห็นได้ว่าในระบอบประชาธิปไตยได้ยึดอุดมการณ์ที่เน้นทั้งรูปแบบการปกครอง ลัทธิการเมือง และเน้นทั้งในรูปแบบวิถีชีวิต จึงอธิบายความหมายของประชาธิปไตย

¹⁰จรรยา สุภาพ, หลักรัฐศาสตร์ฉบับพื้นฐาน (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2527), หน้า 249-250.

ในแง่มุมมองต่าง ๆ กล่าวคือ¹¹

1. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมคติซึ่งเป็นแนวความคิดที่เกี่ยวกับ

- ความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ ในสติปัญญา การรู้จักใช้เหตุผล และทดสอบด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ตลอดจนการมองมนุษย์ในแง่ดีว่าสามารถร่วมมือกันทำงานเพื่อความสุขส่วนรวม
- มีความเชื่อในความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์ ความเป็นอิสระหมายถึงความสามารถที่จะเลือกใช้ชีวิตกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดได้ด้วยตนเองโดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจบงการของบุคคลอื่น ส่วนเสรีภาพนั้น คือ ความคิด ความรู้สึกต่าง ๆ หรือความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคน ซึ่งอาจเป็นเรื่องส่วนตัวหรือมีผลกระทบต่อบุคคลอื่น ๆ ที่รัฐไม่มีสิทธิใด ๆ ที่จะเข้าไปแทรกแซง
- การยอมรับความเท่าเทียมกันของคน หมายถึง ความเท่าเทียมกันทางสติปัญญา กายภาพ แต่จะเป็นความเท่าเทียมกันในทางกฎหมายและทางการเมือง
- อำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศ ในการตัดสินใจหาสำคัญของสังคมอยู่ที่ปวงชน มาจากปวงชน (Popular Sovereignty) เมื่อมีการเสนอเช่นนี้ย่อมหมายถึงประชาชนก็คือรัฐนั่นเอง
- อำนาจอันชอบธรรมในการปกครองของรัฐบาลเกิดจากความยินยอมของประชาชน เกิดจากความคิดพื้นฐานที่ว่า มนุษย์ไม่สามารถจะรักษาสีทิมที่มีอยู่ในสภาพธรรมชาติ และเพื่อประกันความมั่นคงของสิทธิส่วนบุคคลนี้ จึงมารวมตัวกันทำสัญญาประชาคม และทำข้อตกลงร่วมกันโดยความยินยอม ดังนั้นอำนาจทางสังคมจะไม่มีสิทธิอื่นใดที่นอกเหนือไปจากสิทธิที่บุคคลแต่ละคนมอบให้มา เพื่อป้องกันสิทธิของเขา
- สิทธิในการคัดค้านและล้มล้างรัฐบาล เนื่องจากรัฐเป็นเพียงอุปกรณ์หรือเครื่องมือในการปกครองเพื่อให้คนในสังคมบรรลุถึงความสุข ประชาชนจึงมีสิทธิเต็มที่ที่จะควบคุมดูแล สนับสนุนหรือต่อต้านได้ เมื่อรัฐบาลไม่ปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายดังกล่าว

¹¹ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2523), หน้า 1-24.

2. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมือง คือ การจัดรูปการปกครอง กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมือง บทบาท อำนาจ และหน้าที่ของสถาบันทางการเมือง ตลอดจนวิธีการที่ใช้ในการตัดสินใจหรือข้อขัดแย้งในทางปฏิบัติตามแนวคิดหรืออุดมคติแบบประชาธิปไตย อาทิ รูปแบบของการปกครอง (โดยตรงหรือโดยอ้อม) แบบรัฐสภา ประธานาธิบดี หรือกึ่งรัฐสภา - ประธานาธิบดี นอกจากนี้ยังหมายถึงสถาบันต่าง ๆ เช่น รัฐบาล รัฐสภา ศาล รัฐธรรมนูญ พรรคการเมือง การเลือกตั้ง และรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น

3. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต (Democracy as a way of life) ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยอาจมีรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกันไป แต่ประชาธิปไตยมิได้มีฐานะเป็นรูปแบบการปกครองแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นหลักการสำคัญ ค่านิยม และทัศนคติ ของบุคคลในสังคมด้วยว่าจะมีวิถีชีวิตทางการเมืองดำเนินชีวิตที่อาจสอดคล้องกับแนวทางประชาธิปไตยหรือไม่ด้วย วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยที่สำคัญได้แก่ การมีใจกว้างที่จะพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิจรรณญาณ อาศัยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันก่อนที่จะมีการตัดสินใจ รู้จักประนีประนอมไม่ใช้ตัดสินใจหรือข้อขัดแย้งด้วยการใช้กำลังรุนแรง มีขันติธรรม อดทนรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตัว เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นตลอดจนยอมรับความเสมอภาคระหว่างบุคคล เคารพกฎหมาย เป็นต้น

ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตจะต้องดำเนินไปด้วยกันกับรูปการปกครองจึงจะเกิดผลดีต่อระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย ประพฤติ ปฏิบัติจนเกิดเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่เป็นประชาธิปไตย (Democratic Personality or Trait)¹² เช่น เชื่อในคุณค่าในเกียรติภูมิของตนเองและผู้อื่น เป็นตัวของตัวเอง ไม่เชื่อถือในการมีอำนาจอย่างเต็มที่ เปิดเผย พร้อมทั้งจะยอมรับความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และมีการแบ่งปัน มีความรับผิดชอบ มองโลกในแง่ดี เป็นต้น เมื่อคนส่วนมากมีบุคลิกเช่นที่ว่านี้และพัฒนาจนสั่งสมเป็นวัฒนธรรมทางการเมือง (political culture) ก็จะยิ่งเอื้อประโยชน์ต่อระบบขึ้นไปอีก เช่น เห็นแก่ส่วนรวม มีความสำนึกในความเป็นชาติ ต้องการระบบที่เอื้อต่อคนหมู่มากและมีความต่อ

¹²วิสุทธิ โพแทน, ประชาธิปไตย แนวความคิดและตัวแบบประเทศประชาธิปไตยในอุดมคติ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 161-177.

เนื่อง ประชาชนส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตตนเอง มีความมั่นใจในตนเองสูง รู้และสนใจในกิจการบ้านเมือง เป็นต้น และท้ายที่สุดจึงพัฒนาเป็นอุดมการณ์แบบประชาธิปไตย

แต่อย่างไรก็ตาม นอกจากประชาธิปไตยในฐานะอุดมคติ ระบบการเมือง และวิถีชีวิตแล้ว บางกรณีประชาธิปไตยยังมีลักษณะเป็นศาสนาด้วย¹³ กล่าวคือ ความเชื่อที่ว่ามีมนุษย์เป็นสัตว์ที่ดีมีเหตุผล รู้จักความดีความชั่ว และปกครองตนเองได้นั้น ในความเป็นจริงยังหาเหตุผลหรือหลักฐานมาสนับสนุนไม่ได้ ตรงกันข้ามในหลายกรณีได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่ามนุษย์นั้นมีความเห็นแก่ตัว ถือผลประโยชน์ส่วนตนในการพิจารณาตัดสินใจ ชอบมีอำนาจเหนือคนอื่น มองการณ์ในระยะสั้น ฯลฯ

ในการที่สังคมหนึ่ง ๆ ได้เปลี่ยนระบบการเมืองใหม่นั้นไม่ว่าจะทำการได้โดยทันทีหรือไม่มีปัญหาใด ๆ แต่ละประเทศก็จะมีปัญหาด้วยกันทั้งหมด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะนิสัยดั้งเดิมว่าจัดกับระบบการเมืองแบบใหม่มากน้อยเพียงใด ในกรณีประเทศไทยมีการอธิบายกันอย่างกว้างขวางว่าเพราะเหตุใดประชาธิปไตย จึงยังไม่เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นเพียงบางส่วนเท่านั้น และมักจะเริ่มคำอธิบายด้วย "การไม่มีการศึกษาหรือคุณภาพของประชากร"¹⁴

ในการกำหนดพฤติกรรมด้านต่าง ๆ อยู่แต่เดิมนั้นเป็นอย่างไรและพลังอุดมการณ์ใหม่นั้นมีมากน้อยแค่ไหน เค้าจะพบว่าเป็นการยากที่จะทำให้คนในสังคมที่มีความเชื่อดั้งเดิมและตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบสังคม การเมือง เศรษฐกิจ อย่างหนึ่งมาเป็นเวลาช้านาน เปลี่ยนความเชื่อใหม่ เว้นเสียแต่ว่าได้มีการขานและนำเอาอุดมการณ์ใหม่มาใช้ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอและ

¹³กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตย - ความหมาย - ปัญหา (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2519), หน้า 52-53.

¹⁴กนก วงษ์ตระหง่าน, การเมืองในระบอบประชาธิปไตย ฉบับปรับปรุง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 214.

อย่างกว้างขวางเป็นเวลานานพอสมควร¹⁵

อุดมการณ์ทางการเมืองจะกำหนดอัตราความรุนแรงและความเร็วของการเปลี่ยนแปลง ดังจะเห็นว่า บางอุดมการณ์ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างรุนแรงและฉับพลัน บางอุดมการณ์ก็ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างสงบและค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้อาจมีข้อสังเกตเบื้องต้นว่า การเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงมักต้องการทำลายกันมากและการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วเกินไปอาจก่อให้เกิดผลเสียตามมาภายหลัง ซึ่งทำให้ต้องมีการแก้ไขอีกมากมาย แต่การเปลี่ยนแปลงอย่างสงบและค่อยเป็นค่อยไป แม้จะดูช้าไม่ทันใจ ก็มีความมั่นคงและความรอบคอบกว่า ผลที่ได้รับอาจจะช้าแต่ก็ให้ประโยชน์ที่แน่นอนกว่า¹⁶

การแพร่ขยายของอุดมการณ์ใหม่ที่ท้าทายอุดมการณ์เก่าเป็นไปไม่กว้างขวางเท่าที่ควร เนื่องด้วยเหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ อุดมการณ์ใหม่นั้นเป็นที่ซ้ำซ้อนและยอมรับกันในกลุ่มน้อยที่เป็นปัญญาชนเท่านั้น ถ้าจะอนุโลมว่าผู้นำทางการเมืองมั่นคงในอุดมการณ์ประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ความหวังที่จะเปลี่ยนทัศนคติและโลกทัศน์ของมหาชนชาวบ้านก็มีอยู่บ้าง แต่ผู้นำทางการเมืองจะต้องมีวิริยะอุตสาหะ ความอดทนและมีความคงเส้นคงวาในการที่จะปลูกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตยอย่างจริงจัง ด้วยการจัดระเบียบวิธีการศึกษา และให้ประชาชนมีโอกาสฝึกฝนวิธีการของประชาธิปไตยไม่เฉพาะแต่ทางการเมืองเท่านั้น หากยังต้องฉีดป้อนความรู้สึกนึกคิดที่ยึดหลักการของประชาธิปไตยเข้าไปในสถาบันทางสังคมอื่น ๆ เช่น โรงเรียนอีกด้วย¹⁷

พัฒนาการของสังคมไทยเป็นไปในลักษณะวิวัฒนาการมากกว่าการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วรุนแรงและกระทันหัน การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองก่อให้เกิดผลในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง

¹⁵ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์กับสังคม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2527), หน้า 84.

¹⁶พลศักดิ์ จิรากรศิริ, การเมืองเบื้องต้น (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2524), หน้า 132.

¹⁷ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์กับสังคม, หน้า 86-87.

ทางสังคม เศรษฐกิจ ระบบความเชื่อ หรือประเพณีดั้งเดิมที่แท้จริง ยังไม่เคยเกิดขึ้นในสังคมไทย ทั้งนี้ไม่มีข้อยกเว้นแม้แต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หรือการปฏิวัติของนิสิตนักศึกษาประชาชนในเดือนตุลาคม 2516¹⁸ การเร่งเร้าให้พลเมืองมีความรู้ความเข้าใจและมีอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยมิได้ถูกให้ความสำคัญและมีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับข้อผิดพลาดของคณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ในส่วนที่เกี่ยวกับความขัดกันทางรูปแบบการปกครองใหม่กับอุดมการณ์เก่าว่า

คณะราษฎรมุ่งแต่จะเปลี่ยนเฉพาะทางรูปแบบ และพยายามขยายตัวทางด้านปริมาณอย่างขนานใหญ่ ส่วนเนื้อหาทางด้านความคิดกลับมิได้สังคายนาเลยแม้แต่น้อยคงปล่อยให้ชาวตะวันตกแบบศักดินาฝังรากอย่างลึกซึ้งลงในหลักสูตร และแบบเรียน... บรรดาคณะราษฎรส่วนข้างมากล้วนแต่ได้รับการศึกษาในส่วนหนึ่งตามแบบอย่างของศักดินา อีกส่วนหนึ่งก็ตามแบบอย่างของฝ่ายเสรีนิยมที่ไม่พิจารณาวัฒนธรรมอย่างวิเคราะห์ว่ามีที่มาจากสภาพการดำรงชีวิตที่แน่นอน ประกอบกับจุดเด่นของชนชั้นกลาง คือ ความพยายามที่จะเปลี่ยนสภาพทางวัฒนธรรมของชนชั้นสูง เพื่อเสริมจุดความเป็นผู้ดีงามของตน...¹⁹

เพราะฉะนั้นรัฐจึงควรที่จะเร่งเร้าในการจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือ เพื่ออบรมกล่อมเกลாதองการเมืองเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในแนวทางประชาธิปไตย ซึ่งน่าที่จะทำให้มีความสมดุลทั้งในระดับอุดมคติ ระบบการเมือง และวิถีชีวิตอยู่ได้สัดส่วนกันทั้งในหลักสูตรและในชีวิตจริง

¹⁸ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย, หน้า 238-239.

¹⁹บัญชา เนมินทรานนท์, "วัฒนธรรมศักดินาศึกษาจากสภาพสังคมไทย" ใน ปฏิวัติวัฒนธรรมสามัคคีประชาชนเพื่อการปลดปล่อย (พระนคร: ชุมชนพุทธศาสตร์ และวัฒนธรรม, โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย, 2518), หน้า 84-85. อ้างถึงใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย, หน้า 247.

ขอบข่ายและข้อจำกัดของการวิจัย

ระยะเวลาที่ศึกษาในเรื่องนโยบายการศึกษาจะเริ่มตั้งแต่ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จนถึงแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ส่วนในเรื่องของหลักสูตรและการอบรมกลุ่มเถาทางการเมืองในระดับมัธยมศึกษาจะเริ่มตั้งแต่ 2520 จนถึง 2537 ดังการวิเคราะห์เนื้อหาตามตารางที่แสดงไว้แล้ว

เนื่อง ในการนำแบบเรียนโดยเฉพาะแบบเรียนเก่ามาทำการวิเคราะห์นั้น เนื่องจากงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการอบรมกลุ่มเถาทางการเมืองในมิติของสังคมไทย ด้วยเหตุนี้จึงสอดคล้องกับเนื้อหาในวิชาสังคมศึกษา ซึ่งในทุกหลักสูตรก็ยังระบุจุดมุ่งหมายรายวิชาตามเงื่อนไขดังกล่าวอีกด้วย แต่การรวบรวมแบบเรียนเก่านั้นย่อมจะต้องประสบปัญหาการตกหล่นบ้างเช่น แบบเรียนบางเล่มขาดหายไป บางเล่มไม่สามารถใช้ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้ ซึ่งจะเน้นแบบเรียนของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหลัก เนื่องจากแสดงถึงเจตนารมณ์ของรัฐโดยตรง (ประมาณว่าหนังสือหรือแบบเรียนที่ใช้ในการศึกษาระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาทั้งหมด ขณะนี้ (2537) ร้อยละ 70 เป็นของภาคเอกชน แต่ทั้งนี้ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบและเงื่อนไขของกรมวิชาการด้วย)²⁰ จึงต้องจำกัดไว้เฉพาะหน้าหลายครั้งคือการนำแบบเรียนของเอกชนบ้าง แบบเรียนเสริมบ้าง แต่ก็ได้เทียบเคียงกับโครงสร้างในหลักสูตรโดยตลอด และคำนึงถึงระยะเวลาที่เข้าเป็นสำคัญ

สำหรับหลักสูตรที่เลือกศึกษา คือ หลักสูตรมัธยมศึกษาทั้งต้นและปลาย ตั้งแต่ 2520 - 2533 (ฉบับปรับปรุงและใช้มาจนปัจจุบัน) ซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ และที่เลือกศึกษาในระดับนี้ก็เนื่องจาก ประการแรก เด็กที่อยู่ในช่วงวัยดังกล่าวน่าจะมีพัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม ถึงแม้ว่าการอบรมกลุ่มเถาทางการเมืองจะทำได้ดีในระดับอนุบาลและประถมศึกษาก็ตาม และประการที่สอง รัฐบาลในชุดปัจจุบัน (ชวน หลีกภัย 2537) ได้ให้ความสำคัญกับเยาวชน และมีแนวโน้มที่เด็กอายุ 18 ปี

²⁰พนม พงษ์พญูลย์, 42 ปี กรมวิชาการ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 35.

สามารถมีสิทธิเลือกตั้งได้ตามกฎหมายจะได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งวัย 18 ปี เด็กบาง คนกำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรือเพิ่งจบจากระดับดังกล่าว ไม่ว่าจะ เป็นไปตามเกณฑ์หรือ สอบเทียบก็ตาม และเนื่องจากงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาสิ่งที่รัฐตั้งใจจะถ่ายทอดความคิดหรืออุดมการณ์ ทางการเมืองผ่านนโยบายและหลักสูตร เพราะฉะนั้นจึงศึกษาเฉพาะสิ่งที่รัฐกำหนดให้โดยมิได้ รวมไปถึงผลของการอบรมกลุ่มกลางทางการเมือง ซึ่งอยู่นอกเหนือขอบข่ายของงานวิจัยนี้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เห็นถึงกระบวนการสำคัญอันหนึ่ง คือ การศึกษา ซึ่งรัฐใช้เป็นเครื่องมือในการ อบรมกลุ่มกลางทางการเมืองแก่เยาวชน
2. เห็นถึงความสอดคล้องของเนื้อหา ความคิด หรืออุดมการณ์ที่ถ่ายทอดกับความ เป็นจริงของเหตุการณ์บ้านเมือง
3. เพื่อเป็นแนวทางของผู้ที่มีความคิดหรือวิธีวิจัยแบบอื่น ๆ ที่ต้องการข้อมูลอ้างอิง ในการศึกษาวิจัยต่อไป

กรอบความคิดหรือแนวคิดเบื้องต้น

งานการวิจัยฉบับนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรัฐและการอบรมกลุ่มกลางทางการเมือง โดยผ่านหลักสูตรและแบบเรียนในที่สุด เพราะฉะนั้นกรอบความคิดหรือแนวความคิดที่เข้าใจคือ การ เมืองกับการศึกษา ซึ่งมีความหมายว่า รัฐได้ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการควบคุมหรือสรรค์ สร้างพลเมืองให้เกิดคุณสมบัติใด ๆ ตามที่รัฐต้องการ เพื่อความอยู่รอดของระบบและในอีกแง่หนึ่ง อาจเป็นการให้การอบรมกลุ่มกลางทางการเมืองเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงบางประการก็ได้ โดยผู้ที่ควบคุมการศึกษาและนโยบายทางการศึกษาจะแสดงให้เห็นถึงรูปแบบทางการเมืองการ ปกครองอำนาจที่แท้จริงตลอดจนวัตถุประสงค์ในการอบรมกลุ่มกลางทางการเมืองอีกด้วย ซึ่งจะ ได้กล่าวถึงต่อไป

โครงสร้างของบทวิจัย

- บทที่ 1 บทนำ
- บทที่ 2 กรอบความคิดหรือแนวคิดเบื้องต้น การเมืองกับการศึกษา
- บทที่ 3 การเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรมัธยมศึกษา และการ
อบรมกลุ่มเยาวชนทางการเมือง (พ.ศ. 2520-2537)
- บทที่ 4 วิเคราะห์เนื้อหาแบบเรียนกับการอบรมกลุ่มเยาวชนทางการเมือง (พ.ศ.
2520 - พ.ศ. 2537)
- บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ